

Limes – 2016

*A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
tudományos évkönyve*

*Науковий вісник
Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II*

*Scholarly Annual
of Ferenc Rákóczi II. Transcarpathian Hungarian Institute*

ISSN 2411-4081

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАКАРПАТСЬКИЙ УГОРСЬКИЙ ІНСТИТУТ ІМЕНІ Ф. РАКОЦІ ІІ

LIMES

Науковий вісник
Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці ІІ

2016
Том ІІІ

Берегово – Ужгород
2016

УДК 001.89
ББК 72.4
L74

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці ІІ
(протокол № 4 від 31.08.2016 р.)*

„LIMES” засновано у 2014 році та видається за рішенням Видавничої ради
Закарпатського угорського інституту імені Ф.Ракоці ІІ

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Серія КВ №20762-10562Р від 08.05.2014 р.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Ільдико Орос, кандидат педагогічних наук, ректор ЗУІ ім. Ф. Ракоці ІІ (головний редактор);
Іштван Керестень, кандидат педагогічних наук, доцент ЗУІ ім. Ф. Ракоці ІІ;
Роберт Бачо, кандидат економічних наук, доцент ЗУІ ім. Ф. Ракоці ІІ;
Ернест Іванчо, кандидат медичних наук, доцент ЗУІ ім. Ф. Ракоці ІІ.

Відповідальний за випуск:

Василь Брензович, кандидат історичних наук, доцент ЗУІ ім. Ф. Ракоці ІІ.

L74 LIMES : наук. вісн. Закарпат. угор. ін-ту ім. Ф. Ракоці ІІ = A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos évkönyve / М-во освіти і науки України, Закарпат. угор. ін-т ім. Ф. Ракоці ІІ = Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériuma, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola; редкол. : I. Орос (голов. ред.) [та ін.] = szerk. biz.: dr. Orosz I. (főszerkesztő) [és mások]. – Ужгород : Вид-во «РІК-У» = Ungvár : «RIK-U» Kiadó, 2016. - Том III = III. évf. - 320 с. : іл. + табл. + діаграми. – Текст угор., укр. та англ. мовами.

У «Limes» публікуються наукові статті викладачів та студентів Закарпатського угорського інституту ім. Ф.Ракоці ІІ, а також дослідження українських та іноземних вчених угорською, українською та англійською мовами. Видання об'єднує праці з економіки, біології, туризму, історії та суспільствознавства.

УДК 001.89

ББК 72.7

ISSN 2411-4081

UKRAJNA OKTATÁSI ÉS TUDOMÁNYOS MINISZTERIUMA
II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA

LIMES

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
tudományos évkönyve

2016
III. évfolyam

Beregszász – Ungvár
2016

*Kiadásra javasolta: a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Tudományos Tanácsa
(2016.08.31., 4. számú jegyzőkönyv).*

A „LIMES” 2014-ben alapított és a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Kiadói Tanácsának határozata alapján jelenik meg.

**Nyomtatott tömegtájékoztató eszközök állami nyilvántartásának igazolása:
széria: KB № 20762-10562P; kiadta: Ukrajna Állami Nyilvántartási Szolgálat 2014.05.08-án.**

SZERKESZTÉS:

dr. **Orosz Ildikó**, a pedagógiai tudományok kandidátusa, rektor, II. RFKMF;
dr. **Keresztény István**, a pedagógiai tudományok kandidátusa, docens, II. RFKMF;
dr. **Bacsó Róbert**, a közgazdasági tudományok kandidátusa, docens, II. RFKMF;
dr. **Iváncsó Ernő**, az orvostudományok kandidátusa, docens, II. RFKMF.

A KIADÁSÉRT FELEL:

dr. **Brenzovics László**, a történelemtudományok kandidátusa, docens, II. RFKMF.

A *LIMES* a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tanárainak, hallgatóinak munkáit, valamint ukrainai és külföldi tudósok magyar, ukrán és angol nyelvű tanulmányait adja közre. Jelen kötet a közgazdaságtan, biológia, turizmus, valamint a történelem- és társadalomtudomány különböző területeit öleli fel.

A KÖTET TANULMÁNYAIBAN ELŐFORDULÓ ÁLLÍTÁSOKÉRT MINDEN ESETBEN A SZERZŐ FELEL.

TARTALOM

BACHO ROBERT: <i>The mechanism of pre-trial resolution of financial services consumers' disputes</i>	9
BARABÁSNÉ DR. KÁRPÁTI DÓRA: <i>Tanulási attitűdök és a szervezeti magatartás változásai a mai fiatalok körében</i>	17
BÉRESNÉ DR. MÁRTHA BERNADETT, DR. DARABOS ÉVA: <i>A faktoring mint a magyar vállalkozások versenyképességnövelésének egyik lehetséges pénzügyi eszköze</i>	27
BILANICS ÁGNES: <i>Változások és új kihívások a következő vezetői generáció menedzsment oktatásában</i>	40
EGRI IMRE: <i>Ipari logisztikai parkok mint Kárpátalja lehetőségei</i>	48
FÁSI CSABA: <i>Magyarország közpénzügyi rendszerének hatályos jogszabályi alapjai</i>	62
HEGEDŰS LÁSZLÓ ZSIGMOND: <i>Élelmiszer-vásárlási szokások és szempontok a 14–18 éves korosztálynál</i>	72
Гончаренко Олена: <i>Сегрегація об'єктів бухгалтерського обліку в умовах реалізації теорії фінансового посередництва</i>	84
KASSAY JÁNOS: <i>A romániai LEADER-program tanulságai, a vidékfejlesztési rendszer kritikai megközelítése</i>	98
Когут Юлія, Когут Вікторія: <i>Сучасний розвиток фінансової системи України та перспективи її розвитку враховуючи міжнародний досвід</i>	110
LENTNER CSABA: <i>Nemzetközi és magyar közpénzügyi menedzsmentstratégiák a 2007-es válság után</i>	115
Лук'янець Олена: <i>Гармонізація звітності кредитних спілок в умовах запровадження міжнародних стандартів фінансової звітності</i>	128
MAGURSZKA RITA: <i>Az infláció értelmezése és hatása napjainkra</i>	141
MAGYAR ZOLTÁN: <i>A vadászati turizmus trendjei Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében</i>	150
Макарович Вікторія: <i>Риски факторингової діяльності: аналітичні аспекти</i>	156
MEGYESI CSILLA: <i>Economic, Entrepreneurial and HR Insights in Professional Training and Adult Education</i>	161
Орлов Ігор, Бачо Роберт: <i>Фактори впливу на розвиток малого бізнесу в Україні</i>	179

PATAKI GÁBOR: <i>Kárpátaljai vállalkozások helyzetértékelése a magyarlakta területek mentén</i>	184
SZAKÁL ZOLTÁN: <i>A Tokaj-hegyaljai desszertborok piaci elemzése – egy empirikus kutatás eredményeinek összefoglalása</i>	193
SZEMJON VIKTÓRIA: <i>Az ukrán adórendszer fejlődésének sajátosságai</i>	204
СОКОЛ ІВАН: <i>Соціально-економічний потенціал регіону як стратегічна складова регіональної конкурентоспроможності</i>	211
VARGA JÓZSEF–CSEH BALÁZS: <i>A magyarországi helyi pénzek működési mechanizmusa</i>	222
VIRÁG ATTILA: <i>Napjaink földgázimport diverzifikációs lehetőségei Kelet-Közép-Európában</i>	230
VNUKOVA NATÁLIA: <i>Ukrajnai képzési keretrendszer az új felsőoktatási törvény fényében</i>	239
Орлов Ігор: <i>Рецензія на монографію Пойди-Носик Н.Н., Бачо Р.Й., Щербан М.Д. «Регіональний розвиток кредитної кооперації в Україні»</i>	246
LENTNER CSABA: <i>Recenzió Bacsó Róbert Az ukrainai bankon kívüli pénzügyi szolgáltatások piacainak szabályozása az európai integráció tükrében c. monográfiájáról</i>	249
	
MOLNÁR FERENC: <i>Az olmüti alkotmány kihirdetése az Ungvári kerületben (1849. november–december)</i>	251
	
IVETT SZOMBATI: <i>The role of the World Health Organization in the development of the international legal system and institutional development</i>	260
	
Ендре Дєрдь Бартфої, Еники Шаш: <i>Минуле, сьогодення та майбутнє оздоровчого туризму на Закарпатті</i>	269
NAGY ORSOLYA–GYURICZA LÁSZLÓ: <i>A turizmus és az identitás kapcsolata a kárpátaljai magyarság körében</i>	281
Товт Атілла: <i>Порівняння культурно-туристичного потенціалу Виноградівського та Воловецького Районів Закарпатської Облaсті</i>	288
	
NAGY ISTVÁN: <i>A méhtenyésztés és méhegészségügy szerepének fontossága a méhészetekben</i>	296
	
BENEDEK VIKTÓRIA: <i>Migráció és külföldi munkavállalás a kárpátaljai magyar fiatalok körében</i>	303
	
ESEMÉNYNAPTÁR	314

AZ OLMÜTZI ALKOTMÁNY KIHIRDETÉSE AZ UNGVÁRI KERÜLETBEN (1849. NOVEMBER–DECEMBER)*

MOLNÁR FERENC

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Lehoczky Tivadar Társadalomtudományi
Kutatóközpontjának fiatal kutatója

A bécsi kormányra 1849 őszén a magyarországi államszervezet átszervezésének feladata várt az olműtzi alkotmányban megjelölt általános elvek alapján. 1849 novemberére a magyarországi törzsterületeket öt nagy katonai kerületre osztották. Ezek között szerepelt a Kassai Katonai Kerület, amely a Kassai, a Lőcsei és az Ungvári Polgári Kerület felett gyakorolt joghatóságot. Az Ungvári Kerület négy északkelet-magyarországi megyét (Ung, Bereg, Ugozca és Máramaros) foglalt magába, kiterjedése nagyjából a mai értelemben vett Kárpátalja területét fedte le. Az alábbiakban öt, eddig publikálatlan sajtóközlemény kerül kiadásra, melyek az olműtzi alkotmány nagyszőlősi, ungvári, munkácsi és máramarosszigeti nyilvános kihirdetéseiről, illetve a helyi közhangulatról adnak hírt.

Kulcsszavak: olműtzi alkotmány, Kassai Katonai Kerület, Ungvári Polgári Kerület, Északkelet-Magyarország.

ABSTRACT

Восени 1849 року віденська влада повинна була виконати в Угорщині адміністративну реорганізацію відповідно до вимог Оломоуцької конституції. У листопаді 1849 року територія Угорщини була поділена на п'ять військових округів. Один із них був Кошицький військовий округ, що здійснював юрисдикцію над Кошицьким, Левочським і Ужгородським цивільними округами. До Ужгородського округу входили комітати північно-східної Угорщини (Ун, Берг, Угоча та Мараморш), площа регіону поширювалася майже на всю територію сучасної Закарпатської області. У статті подано п'ять раніше неопублікованих прес-релізів, у яких подано інформацію про оголошення Оломоуцької конституції у місті Виноградів, Ужгороді, Мукачеві та Марамарошсегеті, а також про настрої суспільства.

Ключові слова: Оломоуцька конституція, Кошицький військовий округ, Ужгородський цивільний округ, північно-східна Угорщини.

1849 elején a harcok még javában folytak Magyarországon, amikor az osztrák kormányzat hozzáfogott az új katonai-polgári közigazgatás létrehozásához. Az új adminisztratív rendszer körvonalait az olműtzi alkotmány tartalmazta. A dokumentum a koronatarományok felsorolásában önállóként, azaz Magyarországtól elválasztva tüntette fel Erdélyt a Partiummal, Horvát-Szlavónországot Fiumével és a Tengeremlékkel, illetve létre kívánta hozni egy ún. Szerb Vajdaságot.¹

*Jelen tanulmány elkészítését segítő kutatást a Nemzetközi Visegrádi Alap (International Visegrad Fund) és a Magyar Tudományos Akadémia Domus Szülőföldi Ösztöndíjprogramja támogatta.

¹ 1849. március 4-én, a kápolnai csata hírének vége I. Ferenc József császár (1848–1916) alkotmányt „ajándékozott” népeinek, melyet történetírásunk „oktrojált” (erőszakolt) alkotmányként emleget. A rendi alkotmányosságot érvénytelenítve, az uralkodó abszolutista, egységes, összbirodalmi, polgári jellegű központi igazgatást dolgoztatott ki. A munka a Schwarzenberg-kormány liberális belügyminisztere, Franz Stadion gróf nevéhez fűződik. DEÁK ÁGNES: „Nemzeti egyenjogúsítás”. *Kormányzati nemzetségszervezés Magyarországon 1849–1860*. Budapest, 2000, Osiris Kiadó. 41–44. (Továbbiakban: DEÁK 2000).; GERGELY ANDRÁS: A forradalom és az önvédelmi háború. In Uő. (szerk.): *Magyarország története a 19. században*. Budapest, 2005, Osiris Kiadó. 265–267.

A megmaradt magyarországi területek ideiglenes közigazgatási szervezetét Julius Haynau császári-királyi (továbbiakban: cs. kir.) tábornagy 1849 októberében–novemberében kiadott rendeletei alapján hozták létre. Ennek kiindulópontját a katonai kerületek felállítása jelentette, melyeket a székhelyükül szolgáló városokról neveztek el.² A magyarországi törzsterületet öt katonai kerületre osztották. Ezek között szerepelt a Kassai Katonai Kerület, amely a Kassai, a Lócsei és az Ungvári Polgári Kerület felett gyakorolt joghatóságot. Az Ungvári Polgári Kerület négy északkelet-magyarországi³ megyét foglalt magába, Ungot, Bereget, Ugocsát és Máramarost. A megyék élén az ún. „megyefőnökök”, más néven megyei elnökök álltak. Ungban Piller Gedeon, Beregben Fejérváry István, Ugocsában Jelenek István, míg Máramarosban Markovics Antal látta el a megyefőnöki feladatokat.⁴

Az Ungvári kerület joghatósága tehát nagyjából a mai értelemben vett Kárpátalja területére terjedt ki. E négy megyét felölelő északkelet-magyarországi közigazgatási egység élén Villecz Ignác cs. kir. főispán⁵ állt, aki október 26-i

eskütételét követően indult el Ungvárra.⁶ Villecz mellett fontos szerepet töltött be a főbiztossági hivatal előadója és irodaigazgatója, Adolf Dobránszky⁷ is, akit az osztrákról ruszin mozgalom vezetőjeként október 15-én neveztek ki hivatalába. Dobránszky úgy vélte, hogy az Ungvári kerület bázisán véghezviheti a ruszin autonómiára vonatkozó programját. Ez a törekvés csakhamar nyilvánvalóvá vált a ruszin lakosság és a görögkatolikus papság számára is, hiszen az osztrák kormányzat nemzetiségpártoló rendelkezései nyomán ők kezdték el „Orosz”⁸ (Ruszin) kerületnek nevezni e közigazgatási egységet. Nem véletlen, hogy

küzdött a túlzott pálinkafogyasztás ellen, népiskolák létesítésére tett javaslatot, gyárak és manufaktúrák alapítását szorgalmazta. Törekvéseihez Bécsből nem kapott komoly támogatást.” SASHEGYI 1965: 266.

⁶ Uo. 265.

⁷ Adolf Ivánovics Dobránszky (1817–1901): ruszofil politikus és publicista. A Zemplén vármegyei Rudlón született. Édesapja görögkatolikus pap volt. A kassai akadémián filozófiát, Egerben jogot tanult. 1840-ben befejezte a selmecbányai erdészeti akadémiát, ahol bányamérnöki képesítést szerzett. Szakmájában helyezkedett el. Dobránszkyt Csehországban érte az 1848-as változások híre. Ekkora már jó kapcsolatokat épített ki a szlovák és a cseh nemzeti vezetőkkel. Eleinte támogatta az 1848-as forradalmat, de csakhamar szembefordult vele. A galíciai és kárpátaljai ruszin lakosságot egy tartományban szerette volna egyesíteni, ezért Bécs szolgálatába állt. Ausztrorszláv nézeteket vallott. Добош, Степан: *Адольф Иванович Добрянский: очерк жизни и деятельности*. Пряшев, 1956, Словацкое издательство художественной литературы. 15–52. (Továbbiakban: Добош 1956); Данилюк, Дмитро: *Історія Закарпаття в біографіях і портретах (з давніх часів до початку ХХ ст.)*. Ужгород, 1997, „Патент”. 156.; MAGOCSI, PAUL ROBERT – POP, IVAN (eds.): *Encyclopedia of Rusyn history and culture*. Toronto–Buffalo–London, 2005, University of Toronto Press. 93–94. (Továbbiakban: MAGOCSI–POP 2005). Dobránszky ruszin koronartományra vonatkozó terveit illetően vö. Майор, Ростислав: *Національна програма А. Добрянського на Слов’янському з’їзді у Празі 1848 р. й прагнення українців об’єднати Закарпаття і Галичину в окремий «Руський коронний край»*. Русин, 2013, № 2. 72–83.

⁸ Ebben a korban a magyar népnyelv orosz elnevezéssel illette a ruszin népet és nyelvet, valamint a görögkatolikus vallást. Ezért a korabeli közvélemény a magyarországi ruszinokat gyakran azonosította – helytelenül – a cári birodalom oroszaival. Vö. SASVÁRI LÁSZLÓ: *Ruszin hagyományok görög katolikuságunk néprajzában*. Budapest, 1996, Etnikum Kiadó. 14.

² Deák 2000: 103.

³ Solymosi József szerint Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros területének legkézenfekvőbb elnevezése Északkelet-Magyarország, s egyben rámutat, hogy e négy vármegye az 1848–49-es magyar forradalom és szabadságharc idején több szempontból is egy régiót alkotott. Lásd SOLYMOSI JÓZSEF: *Forradalom és szabadságharc Északkelet-Magyarországon 1848–1849-ben*. H. n., 2013, HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum. 8–9. (Továbbiakban: SOLYMOSI 2013).

⁴ *Figyelmező*, 1849. (128. sz.) december 13. 510. Ld. I. sz. forrásközlemény; SASHEGYI OSZKÁR: *Az abszolutizmuskori levéltár*. Budapest, 1965, Akadémiai Kiadó. 33, 265–266. (Továbbiakban: SASHEGYI 1965).

⁵ Villecz hivatali működését így jellemzi Steier Lajos: „A kassai kerülethez tartozó keleti megyékben Villecz Ignác volt a császári biztos. Talán valamennyi császári hivatalnok közül a legmaradibb. A felületesség, önállósági hiány, a forgalomban lévő jelszavaknak feltétel nélküli elfogadása, türelmetlenség, kegyetlenség saját nemzete ellen, jellemzik jelentéseit.” STEIER LAJOS: *A tót nemzetiségi kérdés 1848–49-ben*. I. kötet. Budapest, 1937, Magyar Történelmi Társulat. 660–661. (Továbbiakban: STEIER 1937). Sashegyi Oszkár viszont kiemeli, hogy „Villecz a nép érdekében kívánt működni;

az Ungvári kerület megszüntetését és közvetlenül a Kassai Katonai Kerület alá rendelését (1850. március vége) a helyi ruszinság „ungvári katasztrófaként” emlegette.⁹

A cs. kir. hatóságok csak a magyar szabadságharc leverését követően tudták érvényesíteni akaratukat Északkelet-Magyarországon. Annak következtében, hogy az itteni területek védelmére létrehozott Kazinczy-hadosztály 1849. augusztus 6-án elhagyta munkácsi főhadiszállását, s Erdély felé vette az irányt, a régió és Ungvár katonai védelem nélkül maradtak. Az orosz sereg megjelenése pedig napok kérdése volt. Augusztus 8-án a város felé közeledő orosz ágyúk lövéseinek dőreje riogatta Ungvár lakosságát.¹⁰ A hónap közepén Szelvan orosz vezérőrnagy e városnál verte szét Ludwik Henryk Rembowski őrnagy különítményét.¹¹ Augusztus 26-án pedig a Mezőssy Pál őrnagy vezette őrsereg adta át a munkácsi várat a cári seregeknek. Ezzel az északkelet-magyarországi régió egyetlen magyar kézen maradt erődje is kapitulált.¹²

⁹ Добош 1956: 42, 52.; ŽEGUC, IVAN: *Die nationalpolitischen Bestrebungen der Karpato-Ruthenen 1848–1914*. Wiesbaden, 1965, Otto Harrassowitz. 47.; Данилак, Міхал: *Галицькі, буковинські, закарпатські українці в революції 1848–1849 років*. Братіслава, 1972, СПВ. 183–184.; MAGOCSI, PAUL ROBERT (ed.): *The Shaping of a National Identity – Subcarpathian Rus', 1848–1948*. Cambridge – London, 1979, Harvard University Press. 47.; SASHEGYI, OSKAR: *Ungarns politische Verwaltung in der Ära Bach 1849–1860*. Graz, 1979, Institut für Geschichte der Universität Graz. 32–34.; PAVLENKO, GRIGORIJ: Az 1848–49. évi forradalom Kárpátalján. In Nagy Ferenc (szerk.): *Tanulmányok Kárpátalja, Erdély és a Felvidék múltjából*. Nyíregyháza, 1999, Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár. 90.; MAGOCSI–POP 2005: 436.; Олашин, Андрій Васильович: *Історія Закарпаття. Посібник з краєзнавства*. Мукачево, 2009, Карпатська вежа. 284.

¹⁰ SOLYMOSI 2013: 120.; MOLNÁR FERENC: *A Munkácsi Egyházmegye 1848–1849-ben. Tanulmányok és kronológia*. Nyíregyháza, 2014, Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola. 43–44. (Továbbiakban: MOLNÁR 2014).

¹¹ HERMANN RÓBERT (szerk.): *Az 1848–49. évi forradalom és szabadságharc története*. Budapest, 1996, Videopont Kiadó. 398.

¹² A munkácsi vár átadásáról ld. VÁRADI-STERNBERG

Az új berendezkedés Ung megye életében is alapvető változásokat hozott. Ennek egyik jeleként említhető a megyei tisztviselők gyűlése szeptember 17-én, ahol Piller Gedeon elnökölt. Ezen a gyűlésen felolvasták Szirmay Sándor gróf, kassai kerületi főispán nyelvhasználatot szabályozó levelét, amelyben elrendelte, hogy „minden nyelvbeli kényszerítés valamint Egyházban, úgy iskolában eltávolíttassék, s a nyelvnekegyenjogúsítása gyakorlatilag létesítessék”.¹³ A nyelvi egyenjogúság alkalmazása visszavezethető a március 4-i olmützi alkotmányba is belefoglalt nemzeti egyenjogúság [Gleichberechtigung] elvére, mely 1848 novemberétől „a hivatalos birodalmi kormányzat legitimációs elveinek egyikeként szerepelt”.¹⁴ Számos nemzetiségi vezetőtől és politikai csoporttól eltérően, a ruszindominanciájú Munkácsi és Eperjesi Görögkatolikus Egyházmegye főpapsága, valamint az Adolf Dobránszky által vezetett ruszin világiak köre komoly reményeket tápláltak a birodalmi alkotmányban lefektetett nemzeti és felekezeti egyenjogúság iránt. Ennek oka, hogy míg például a horvát, szerb, román és szlovák mozgalom jóval előrébb járt a nemzetépítés terén, addig a csonka (hiányos) társadalommal rendelkező ruszinok számára ez az alaptörvény nagy előrelépéssel kecsegtetett mind nyelvi, mind pedig nemzetiségi fejlődésük terén.¹⁵

Az olmützi alkotmányt Magyarországon 1849. március 11-én hirdették ki először, életbe léptetését a „rend” helyreállítása utánra halasztották. Az alaptörvényt **november 1-jén ugyan újra kihirdették Magyarországon, de az ostromállapot miatt ekkor sem léptették életbe. Maga I. Ferenc József császár hatalmának korlátozását látta az olmützi alkotmányban, ezért az uralkodó azt 1851**

JÁNOS: Munkács kapitulációja 1849-ben. *História*, 1982. 1. sz. 14–15.; SOLYMOSI 2013: 108–111.

¹³ PERÉNYI JÓZSEF: *A ruszinok történetének vázlata 1800–1918*. Kandidátusi értekezés, kézirat. Budapest, 1954. 144–145.

¹⁴ Deák 2000: 8.

¹⁵ Molnár 2014: 50–53.

augusztusában felfüggesztette, majd ez év december 31-én hatályon kívül helyezte.¹⁶

Az Ungvári Kerület négy megyéjének történetébe meghatározó eseményként vonult be az olmützi alkotmány nyilvános kihirdetése, amire az adott megye vezetőjének jelenlétében, a megye székhelyén vagy jelentősebb városában rendezett gyűlésen került sor. Az összejevetelt követően a jelenlévők rendszerint a helyi római vagy görögkatolikus templomba vonultak, ahol hálaadó misén vettek részt.

A birodalmi alaptörvényt legkorábban (1849. november 28.) az ugcasai Nagyszőlősön ismerhette meg a megye közönsége, ahol Jelenek István megyei elnök mondott nyitóbeszédet. A rendezvényt megtisztelte jelenlétével Villecz kerületi főispán is. A gyűlést követően a résztvevők a helyi római katolikus templomban foglaltak helyet, ahol az uralkodóért és a békés rendezésért imádkoztak. A *Figyelmező* jelentése szerint ekkor a „nép hangulata igen jó; mert a béke legfőbb óhajtása”.¹⁷ Ennek némileg ellentmond a *Magyar Hírlap* levelezőjének későbbi tudósítása, mely a törvényes rendet veszélyeztető önkényes földfoglalásokról adott hírt. A lap szerint a megyefőnök az alkotmány kihirdetésének napján szót emelt e törvénytelen gyakorlat ellen, s kiállt a birtoktulajdon szentsége mellett. Ennek köszönhetően csakhamar abbamaradtak a földfoglalások. December 30-án a megyei tisztikar felesküdtött a császárra. A reformátusok pedig nyilatkozatban fogadtak hűséget az uralkodónak.¹⁸

A kerületi és megyei székhelyül szolgáló Ungváron november 29-én hirdették ki a

birodalmi alaptörvényt, „a hatóságok jelenlétében, a cs. k[ir]. katonaság tisztelgése mellett s a megyeház udvarára gyűlt nagy néptömeg előtt”. Ezt követően a görögkatolikus székesegyházban tartottak Te deumot (hálaadó mise). A császárárt mondott imádságot a cs. kir. tüzérség díszlövésekkel üdvözölte. A nap zárásaként 100 főre terítették ebedét a megyeháza ünnepélyesen feldíszített nagytermében, ahol Ferenc József arcképét is elhelyezték. A tudósítás szerint az „ünnepély igen ragyogó volt, s a jó kedv élénkíté az egész társaságot”.¹⁹

November végén a Bereg megyei Munkácson is közhírré tették az olmützi alkotmányt, amit a helyiek vegyes érzelmekkel fogadtak: „Megyénkben a birodalmi alkotmány kihirdetése óta csend és béke uralkodik, a lakosság egy része az új alkotmányt a legnagyobb örömmel fogadta, míg más része avval nem tud megbarátkozni”.²⁰ A gyűlést Fejérváry István megyei elnök vezette. Az alaptörvényt három nyelven: magyarul, németül és ruszinul is kihirdették. Az istentiszteletet a római katolikus templomban tartották meg. A napot díszbéd zárta, ahol Villecz kerületi főispán is jelen volt.²¹

Máramarosban a birodalmi alkotmány kihirdetését egy másik nyilvános esemény előzte meg. December 2-án Máramaros öt koronavárosa²² Markovics Antal megyei elnök intézkedése nyomán megünnepelte Ferenc József uralkodásának egyéves évfordulóját. Ennek tiszteletére Máramarosszigeten lakomát és tánccmulatságot is rendeztek.²³ Az alkotmányt december 16-án ismerhette meg a város lakossága. A kihirdetést a megyeháza melletti téren végezték ruszin, román és magyar nyelven. Ez alkalommal Anderkó

¹⁶ CSORBA LÁSZLÓ: Az önkényuralom kora (1849–1867). In Gergely András (szerk.): *Magyarország története a 19. században*. Budapest, 2005, Osiris Kiadó. 281. CSIZMADIA ANNA: Hatályba lépett-e az olmützi alkotmány? *Újkor.hu – A velünk élő történelem*, 2016. 01. 08. Interneten: <http://ujkor.hu/content/hatalyba-lepett-e-az-olmutzi-alkotmany>. [Letöltés ideje: 2016. 03. 16.]

¹⁷ *Figyelmező*, 1849. (128. sz.) december 13. 510. Lásd 1. sz. forrásközlemény.

¹⁸ *Magyar Hírlap* (55. sz.) január 18. 226.

¹⁹ *Magyar Hírlap* 1849. (25. sz.) december 13. 100. Lásd 2. sz. forrásközlemény.

²⁰ *Magyar Hírlap* (87. sz.) 1850. február 24.

²¹ *Magyar Hírlap* (44. sz.) 1850. január 5. 180. Lásd 4. sz. forrásközlemény.

²² Máramarossziget, Hosszúmező, Técső, Huszt és Visk.

²³ *Magyar Hírlap* (28. sz.) 1849. december 16. 111. Lásd 3. sz. forrásközlemény.

Péter görögkatolikus püspöki helynök²⁴ örömeinek adott hangot. Markovics megyei elnök felszólítására a tömeg a görögkatolikus templomba vonult, ahol hálaadó misét celebráltak a császár hosszú és békés uralkodásáért.²⁵

Mint láthattuk, a korabeli sajtóközlemények a birodalmi alkotmány nyilvános kihirdetéseiről mint békés és jó hangulatú eseményekről számoltak be. Azonban ne feledjük, hogy elevenen élt még a helyi magyarság és magyar szabadságért harcoló jelentős számú nemzetiségek emlékeztében az október 6-i aradi kivégzések friss élménye, ezért például az osztrák kormány félhivatalos lapjának számító *Magyar Hírlap* nem ad(hat)ott hiteles tudósítást az Ungvári kerületben uralkodó közhangulatról. E szempontból igen tanulságos Villecz kerületi főispán 1849. december 20-i jelentése, melyben azt írta Karl Geringer magyarországi polgári biztosnak, hogy a kerülete területén élő műveltebb nemesek, ügyvédek, illetve általában a honoráciorok²⁶ nincsenek megelégedve a jelenlegi viszonyokkal, veszélyeztetik a békét, s a legelső alkalommal lázítani fognak. Villecz ugyan elismerte, hogy az Ungvári kerület szlovák, ruszin és román nemzetiségű lakosai boldogok és császárhűek a nemzeti egyenjogúsításnak köszönhetően,

²⁴ Anderkó Péter: a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye Máramarosi Helynökségének vikáriusa (helynöke) 1815 és 1869 között. Balogh Mihály ezt írta róla: „Anderkó neve a máramarosi vicáriusok közt nemcsak azért foglal legelőkelőbb helyet, mert ő viselte idáig legtovább 54 évig a vicáriusi hivatalt, hanem azért is, mert alapos tudományos képzettsége, meggyerő egyéni tulajdonságai és a közügyekben való élénk és befolyásos részvétele folytán nemcsak az alája rendelt nép és papság szeretetét és ragaszkodását nyerte meg eddig ismeretlen mértékben, atyját es patriarcháját látván benne a nép és a papság, hanem mindazoknak legjobb mérvű becsülését és tiszteletét is, kik vele akár a nyilvános, akár a magánélet terén érintkeztek.” BALOGH MIHÁLY: *A máramarosi görög szertartású orosz egyház és vicariatus történelme*. Ungvár, 1909, Unió Könyvnyomda Részvénytársaság, 32.

²⁵ *Magyar Hírlap* 1850. január 10. 196. Lásd 5 sz. forrásközlemény.

²⁶ Rendszerint nem nemesi származású, vagyontalan, nagyrészt protestáns vallású magyarok, akik értelmiségi foglalkozást űztek (ügyvédek, orvosok, mérnökök stb.).

viszont a „helyzetre való tekintettel az ostromállapot hosszabb ideig való fenntartását javasolja, valamint azt, hogy a kormány még néhány évig ne hívjon össze országgyűlést. A szenvedélyek ugyanis még túlságosan fel vannak kavarva, az országgyűlés pedig csak növelné az izgatottságot, az egymással szembenálló pártok elkeseredését [...] s általában a fennálló viszonyok teljes felforgatását eredményezné.”²⁷

Az alábbiakban öt, eddig publikálatlan sajtóközlemény kerül kiadásra, melyek az olmützi alkotmány nagyszőlősi, ungvári, munkácsi és máramarosszigeti nyilvános kihirdetéseiről, illetve az északkelet-magyarországi közhangulatról adnak hírt. A tudósításokat eredeti szövegváltozatban, de a jelenlegi helyesírás szabályai szerint közöljük.

FORRÁSKÖZLEMÉNYEK

1.

Az olmützi alkotmány kihirdetése Nagyszőlősen

Ugocsa: Nagy-Szöllős, nov. 30. Folyó hó 28. tartatott meg az alkotmány kihirdetési ünnepély, – a gyűlést igen jól szerkesztett beszéddel nyitá meg megyei elnök[,] Jelenek István úr. – Szerencsénk volt ez alkalommal kerületi főispánunkhoz²⁸ is.

Megható volt szeretett alispánunknak [,] a tántoríthat[at]lan buzgalma, igazságszerető, férfinak²⁹ a megyei pecsétek átadásakor, a főispánhoz és elnökhöz intézett rövid[,] de

²⁷ Villecz ungvári kerületi főispán Geringer magyarországi biztoshoz írt német nyelvű jelentését közli: STEIER LAJOS: *A tót nemzetiségi kérdés 1848–49-ben. II. Okmánytár*. Budapest, 1937, Magyar Történelmi Társulat, 663–666. Írásunkban a jelentés Sashegyi Oszkár által készített magyar nyelvű kivonatából idéztünk. Lásd SASHEGYI OSZKÁR: *Munkások és parasztok mozgalmai Magyarországon 1849–1867. Iratok*. Budapest, 1959, Akadémiai Kiadó, 20–21.

²⁸ Azaz Villecz Ignáchoz.

²⁹ Ferenczy Ignácról van szó, aki 1848–1849-ben Ugocsa megye alispánjaként tevékenykedett.

erélyes beszéde. – E közkedvességű egyén – ki öt évi terhes hivataloskodása alatt, de főleg a legutóbbi vészterhes üdőkben a kormányzatot úgy vivé, hogy e megye, a számtalan ármánykodások dacára sem dőlhete az örvénybe, – jelenleg csak mint ideiglenes törvényszéki elnök működik – reméljük azonban, hogy öt elveszteni nem fogjuk, hanem főbb hivatalnokaink közt szemlélni szerencsések leszünk.

A gyűlés vége után a rom. kath. egyházba³⁰ mentünk, ahol szintén igen jól ecsetelt beszéden adá elő a ker.[ületi] plébános a jelen és múlt idők viszonyait.

Az egyházban,³¹ valamint a gyűlésben számos tisztviselő, lelkészek s polgárok valának jelen, a teremben a legnagyobb csend és rend uralkodott. – Az új kormányrendszer, s az új hivatalok, igen szép számú hivatalra vágyókat teremtettek, – fájdalom, hogy vannak köztök olyak is, kik a jó érzelműeket, rágalmaikkal elnyomni, magokat pedig gyáva önszépítéssel emelni törekszenek. Azonban feltesszük elnökünk felől azt, hogy most midőn az új hivatalviselőknél erély kell, tántoríthat[at]lan buzgalmat kifejteni, a kétszínű, s alacsony lelkűekkel, a jó érzelműeket elnyomni nem fogja.

Most jelenleg a rendes törvényszéktől különböző törvényszék áll fenn, mint egy öt[-]hat tagból, éber szemmel kísérjük az eredményt, mert a dolog egy kissé csiklandós s az ítélethozatal nagyon kétes, bizony pedig könnyű lenne azt már eldönteni.

A nép hangulata igen jó; mert a béke a legfőbb óhajta. – Egy ugcocsi.

Forrás: *Figyelmező*, 1849. (128. sz.)
december 13. 510.

2.

Az olmtüzi alkotmány kihirdetése Ungváron

Ungvár, dec. 1. 1849. Múlt hó 29-én itt, mint az ungvári polgári kerület központjában a birodalmi alkotmány, a hatóságok jelenlétében, a cs. k[ir].³² katonaság tisztelgése mellett s a megyeház udvarára gyűlt nagy néptömeg előtt ünnepélyesen kihirdettetett. Ezután következett az itteni ruthen s püspöki templomban a Te deum,³³ s ő felsége a császár³⁴ éltéért elmondott imádságra a tüzéség a szókasos üdvözlő lövéseket tevő.

Egy több mint 100 személyre terített ebédrel a megyeház nagy, ünnepélyesen díszített s a császár ő felsége arcképével ékesített terében végződék a nap. Az ünnepély igen ragyogó volt, s a jó kedv élénkíté az egész társaságot. A különböző osztályok, nemzetiségek és hitfelekezetek viharos éljenzésekben egyesültek, a Bianchi tábornok s Orosz alispán³⁵ urak által mondott toastok alkalmával ő felségének jólétére, az összes ausztriai monarchiára és a Magyar koronaország jólétére, melyekhez még Mehoffer kerületi előadónak az alkotmány szerencsés életbeléptetésére, a nemzetiségek egyesülésére, a béke visszatérésére s a vitéz cs. k[ir]. hadseregre emelt szózatok csatlakoztak. A jelenlevő vendégek viharos éljenzései az ágyúk dörgését s a katonai zenekar által eljátszott néphymnust túlhangozák.

Ezen az ungvári kerület egész lakosságára nézve felette fontos nap előestéjét Ungvár kivilágítása, s fáklyavivők által kísért, s a katonai zenekar által kivitt takarodók tevék nevezetessé, mire másnap reggel, nov. 29-én ágyúdörgések, zene s harangszó következének.

³² Császári-királyi. Általánosan elfogadott rövidítése: cs. kir.

³³ Te Deum – hálaadó mise.

³⁴ I. Ferenc József osztrák császár.

³⁵ Orosz András Ung megyei alispánról van szó.

³⁰ Azaz templomba.

³¹ Értsd: templomban.

Forrás: *Magyar Hírlap* 1849. (25. sz.)
december 13. 100.

3.

Ferenc József uralkodása egyéves évfordulójának megünneplése Máramarosszigeten

Már[a]marosból. – Köztisztetletet s szeretetet nyert Markovics Antal, cs. kir. kormánybiztos s megyei elnökünk intézkedése folytán f.[olyó] é.[v] december 2-án ő cs.[ászári] kir. [ályi] ap.[ostoli] felsége, dicső uralkodása kezdetének évnapi emlékére Máramarosnak öt kor.[ona] városaiban az isteni szolgálat megtartatván, lelkesedéssel karolták ezen alkalmat eme városoknak minden vallású lakosai fel, – szeretetüket és hódolatukat törvényes uralkodójok iránt bebizonyítani.

Különösen Szigeten³⁶ e díszünnep a r[óm]. kath. templomban Szepessy Samu főesperes és plébános által tartott nagy misével nyitott meg, mely után mind ott, mind pedig a ref. templomban alkalmi, s a hallgatókra mélyen hatott beszédek tartottak. Részt vettek cs. k[ir]. katonaságon kívül egyéb polgári és kincstári hatóságok, s számosan összegyűlt ájtatos nép, kik imát emeltek 1-ső Ferenc József császár s királyunk állandó, szerencsés és áldásdús országlásért az egék urához.

Az ájtatosságot követte báró Geramb János cs. k[ir]. igazgatónál egy fényes lakoma, melynél az általa ő cs. k[ir]. felsége egész[z]ségére emelt poharat szűnni nem akaró éljen □ kísérte.

Estve ki lőn mind Sziget, mind a többi négy kor.[ona] város díszesen világítva.

A napot bezárta, egy gróf Bombelles Lajos alezredes és katonai parancsnok által adott táncmulatság, melynél a katonai s polgári

karnak barátságos egyetértése jótékonyan kitűnt.

Egyébiránt teljes meggyőződésünk az, hogy fáradhatatlan cs. k[ir]. kormánybiztos, s megyei elnökünk bölcs kormánya alatt megyénk minden nyelvű lakosai között a béke, rend és egyetértés máris teljesen helyreállván, legfőbb jövő tavaszig az új megyei rendszer is, a különböző orosz³⁷ s oláh³⁸ népfajok egyenjogúságának megfelelőleg behozva, és ekkép[p] az igazi szabadság megállapítva, a közjólét pedig naponkint inkább szilárdítva leend.

Forrás: *Magyar Hírlap* (28. sz.)
1849. december 16. 111.

4.

Az olmützi alkotmány kihirdetése Munkácson

Beregből, dec. 12. Múlt hó végével ünnepély tartatott Munkácson, az új alkotmány alapelvei hirdettettek ki, nagy népgyülekezet jelenlétében, megyei elnök s cs. k[ir]. kormánybiztos n.[agyságos] Fejérváry István úr által, az ünnepélyhez alkalmazott szabatos, s hazánk közelebbi eseményeit híven rajzoló magyar, német és orosz³⁹ nyelveken tett előterjesztés kíséretében. – Az egybegyűlt nép teljes lelkesedéssel éltetett a trónon ülő ifjú császárt, jeléül azon hív ragaszkodásnak, mellyel fenséges személye iránt viseltetik. Ezt követé a kath. egyházban⁴⁰ tartatott istentisztetlet, az ünnepély alkalmával díszelgett az itt állomásozó főh[erceg]g Károly ezredbeli katonaság, melynek az idő körülményeihez képest eddigelő, a kötelesség szigorú teljesítése mellett lehető kímélést tanúsított gyöngédségét el nem ismernünk nem lehet. – Berekeszté az ünnepélyt a tisztelt elnök úr által adatott, nyílt

³⁷ Azaz ruszin. Vö. 8. jegyzet.

³⁸ Értsd: román.

³⁹ Értsd: ruszin. Vö. 8. jegyzet.

⁴⁰ Értsd: római katolikus templomban.

³⁶ Máramarossziget – Máramaros megye székhelye.

házigazdai szívességgel fűszerezett ebéd, hol ő felsége, s az uralkodó cs. k[ir]. ház tagjai⁴¹ sokszoros s a kebel mélyéből tisztán fakadó lelkesedéssel éljeneztettek. A vendégkoszorúból is számosan vallák be a tisztelt elnök s szíves házigazda iránti hev ragaszkodásukat – s méltán, azon férfiu irányában, ki első megjelenése perceitől kezdve, szilárd becsületesége, szelidsége, értelmisége, hivatali jártassága, igazságossága által Bereg minden polgárának osztatlan bizalmát s tiszteletét bírja, a kormány benne egy buzgó s állása fontosságát felfogni képes hivatalnokot, Bereg egy méltányos s igazságos főnököt bírnak.

Nem hagyhatjuk legvégül érintetlenül, miszerint e nevezetes nap áldoztával megjelent közöttünk körutazása folytán kerületi főispán m.[éltóságos] Willecz Ignác úr. E jeles kormányférfiu páratlan szelidsége, ernyedetlen munkássága s bölcs tapintatú kormányzata által kerületében a rendet, nyugalmat s közbátorságot máris helyre állítván, közbizalom által öveztetve, szép s békés jövődönnek vezet bennünket elébe. – Sok ily kormányférfiakat! S hazánk óhajtott békéje mihamar biztosítva leend.

Forrás: *Magyar Hírlap* (44. sz.)
1850. január 5. 180.

5.

Az olmützi alkotmány kihirdetése Máramaroszigeten

Máramarosziget, dec. 31. 1849. Az alkotmány ünnepélyes kihirdetése Szigeten a megyének minden vidékeiről összesereglett lelkészek és előljárók jelenlétében f.[olyó] é.[v] dec. 16-án ment végbe.

Az itt szállásoló cs. k[ir]. katonaság díszruhában már reggeli nyolc órakor felállítván,

⁴¹ Azaz a Habsburgok.

közben a rom. kath. templomban tartott „veni sancte” [-]ra⁴² számos nép gyűlt össze.

Ezt követte 8 ½ órakor köztiszteletet nyert Markovics Antal megyei elnökünk, és cs. k[ir]. kormánybiztos elnöklete alatt, az engedményezett alkotmánynak megyeházánál kihirdetése, és pedig az orosz⁴³ s oláh⁴⁴ népeségek kitűnő többsége tekintetéből orosz, azután oláh, végre magyar nyelven.

Mily jótékony hatással bírtak a népre az alkotmányilag biztosított jogok, és mily áldásdús jövődönnek előképeit ébreszték azok mindenki föl, tanúsítja az is, hogy Anderko Péter g. k. [görögkatolikus] püspöki helyettes,⁴⁵ ő cs. k[ir]. felségének az alkotmány engedményezése által népeivel érzetett kegyelmét kiemelvén, a nép örömtöli elragadtatásában szünni nem akaró éljenre fakadt, és a „Namnocho lita” ismeretes népdalt hangoztatá.

Ezután felszólítá tisztelt megyei elnökünk a gyülekezetet, a g. k. [görögkatolikus] templomba menetre, hálát adni a mindenhatónak, kéri egyszersmind, hogy császárunkat a hosszú étellel és békés uralkodással áldja meg. Mely fölhívás éljennel fogadtatván, a gyülekezet a gör. k. [görögkatolikus] templomba ment, hol a hallgatókra mélyen hatott alkalmi beszéd, és hálás isteni szolgálat tartatott.

Estve a város fényes kivilágításban gyönyörködő néptömeget, a szlatinai, és rónaszéki k.[incstári] sóbányászok zenekara vidámítá fel.

Forrás: *Magyar Hírlap*
1850. január 10. 196.

⁴² *Veni Sancte Spiritus* (Jöjj Szentlélek...): latin egyházi ének. Használatos a Szentlélek segítségül hívására prédikáció kezdetén, tanév elején, vagy általában minden fontosabb cselekedet kezdetén.

⁴³ Ruszin.

⁴⁴ Román.

⁴⁵ Anderkó életrajzát lásd 24. jegyzet.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BALOGH MIHÁLY (1909): *A máramarosi görög szertartású orosz egyház és vicariatus történelme*. Ungvár.
- CSIZMADIA ANNA: Hatályba lépett-e az olmtüzi alkotmány? *Újkor.hu – A velünk élő történelem*, 2016. 01. 08. Interneten: <http://ujkor.hu/content/hatalyba-lepett-e-az-olmtuzi-alkotmany>. [Letöltés ideje: 2016. 03. 16.]
- CSORBA LÁSZLÓ (2005): Az önkényuralom kora (1849–1867). In Gergely András (szerk.): *Magyarország története a 19. században*. Budapest, Osiris Kiadó.
- DEÁK ÁGNES (2000): „Nemzeti egyenjogúsítás”. *Kormányzati nemzetiségpolitika Magyarországon 1849–1860*. Budapest, Osiris Kiadó.
- GERGELY ANDRÁS (2005): A forradalom és az önvédelmi háború. In Uő. (szerk.): *Magyarország története a 19. században*. Budapest, Osiris Kiadó. 236–278.
- HERMANN RÓBERT (szerk.) (1996): *Az 1848–49. évi forradalom és szabadságharc története*. Budapest, Videopont Kiadó.
- MAGOCSI, PAUL ROBERT (ed.) (1979): *The Shaping of a National Identity – Subcarpathian Rus', 1848–1948*. Cambridge – London, Harvard University Press.
- MAGOCSI, PAUL ROBERT – POP, IVAN (eds.) (2005): *Encyclopedia of Rusyn history and culture*. Toronto–Buffalo–London, University of Toronto Press.
- MOLNÁR FERENC (2014): *A Munkácsi Egyházmegye 1848–1849-ben. Tanulmányok és kronológia*. Nyíregyháza, Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola.
- PAVLENKO, GRIGORIJ (1999): Az 1848–49. évi forradalom Kárpátalján. In Nagy Ferenc (szerk.): *Tanulmányok Kárpátalja, Erdély és a Felvidék múltjából*. Nyíregyháza, Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár. 79–95.
- PERÉNYI JÓZSEF (1954): *A ruszinok történetének vázlata 1800–1918*. Kandidátusi értekezés, kézirat. Budapest.
- SASHEGYI OSZKÁR (1959): *Munkások és parasztok mozgalmai Magyarországon 1849–1867*. Iratok. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- SASHEGYI OSZKÁR (1965): *Az abszolutizmuskori levéltár*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- SASHEGYI, OSKAR (1979): *Ungarns politische Verwaltung in der Ära Bach 1849–1860*. Graz, Institut für Geschichte der Universität Graz.
- SASVÁRI LÁSZLÓ (1996): *Ruszin hagyományok görög katolikusságunk néprajzában*. Budapest, Etnikum Kiadó.
- SOLYMOSI JÓZSEF (2013): *Forradalom és szabadságharc Északkelet-Magyarországon 1848–1849-ben*. H. n., HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum.
- STEIER LAJOS (1937): *A tót nemzetiségi kérdés 1848–49-ben. I. A kérdés története*. Budapest, Magyar Történelmi Társulat.
- STEIER LAJOS (1937): *A tót nemzetiségi kérdés 1848–49-ben. II. Okmánytár*. Budapest, Magyar Történelmi Társulat.
- VÁRADI-STERBERG JÁNOS: Munkács kapitulációja 1849-ben. *História*, 1982. 1. sz. 14–15.
- ŽEGUC, IVAN (1965): *Die nationalpolitischen Bestrebungen der Karpato-Ruthenen 1848–1914*. Wiesbaden, Otto Harrassowitz.
- Данилак, Міхал (1972): *Галицькі, буковинські, закарпатські українці в революції 1848–1849 років*. Братіслава, СПВ.
- Данилюк, Дмитро (1997): *Історія Закарпаття в біографіях і портретах (з давніх часів до початку ХХ ст.)*. Ужгород, „Патент”.
- Добош, Степан (1956): *Адольф Иванович Добрянский: очерк жизни и деятельности*. Пряшев, Словацкое издательство художественной литературы.
- Майор, Ростислав: Національна програма А. Добрянського на Слов'янському з'їзді у Празі 1848 р. й прагнення українців об'єднати Закарпаття і Галичину в окремий «Руський коронний край». *Русин*, 2013, № 2. 72–83.
- Олашин, Андрій Васильович (2009): *Історія Закарпаття. Посібник з краєзнавства*. Мукачево, Карпатська вежа.

Наукове видання

L I M E S

Науковий вісник Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці II
2016
Том III

Угорською, українською та англійською мовами

Друкується в авторській редакції з оригінал-макетів авторів

КОРЕКТУРА: *Г. Варцаба*

ВЕРСТКА: *В. Товтін*

ОБКЛАДИНКА: *K&P*

Видавництво: **ТОВ «РІК-У»**, 88000, м. Ужгород, вул. Гагаріна, 36
*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК 5040 від 21 січня 2016 року*

Підписано до друку 15.12.2016 р. Формат 60x84/8.
Папір офсет. Гарнітура: Times. Умовн друк. арк. 18,6. Тираж 250 прим.

Адреса редакції:
90202 Берегове, пл. Кошута, 6,
Закарпатський угорський інститут ім. Ф. Ракоці II
Тел.: (03141) 4-24-35
E-mail: kiado@kmf.uz.ua